

Perkembangan Perancangan Bandar di Lembah Klang 1952-1976

The Development of Urban Planning in Klang Valley 1952–1976

Muhammad Irfan Izhar

Interdisciplinary Research and International Strategy (IRIS) Institute
8-03-03A, Jln Medan Pusat Bandar 7A, Seksyen 9, 43650 Bandar Baru Bangi, Selangor
(irfanizhar@iris.institute)

ABSTRAK

Kajian ini meneliti sejarah pentadbiran dan perkembangan dasar perancangan bandar di Lembah Klang pada tahun 1952-1976. Perancangan bandar di Lembah Klang, khususnya Kuala Lumpur dan Petaling Jaya, berkembang bagi memenuhi tuntutan pembangunan ekonomi semasa pentadbiran kolonial British dan selepas kemerdekaan melalui perubahan struktur pentadbiran kerajaan tempatan serta pembaharuan perundangan perancangan bandar. Kajian ini mengisi kelompangan dalam penulisan sejarah perancangan bandar di Malaysia dengan meneliti pengaruh kolonial terhadap perkembangannya. Kajian lanjutan perlu menilai kesan dasar dan perancangan bandar terhadap kehidupan penduduk asal dan golongan imigran, khususnya dari segi ekonomi dan sosial, agar sejarah perancangan bandar tidak hanya difahami berdasarkan kepentingan ekonomi pihak kolonial atau kerajaan semasa.

KATA KUNCI:

*Perancangan bandar,
Sejarah pembandaran,
Pengaruh kolonial
British, Lembah Klang,
Kuala Lumpur*

Received: Aug 28, 2026

Accepted: Oct 08, 2026

Published Oct 30, 2026

ABSTRACT

This study examines the history of administration and the development of urban planning policies in the Klang Valley between 1952 and 1976. Urban planning in the Klang Valley, particularly in Kuala Lumpur and Petaling Jaya, evolved to meet the demands of economic development under both British colonial administration and the post-independence government, as reflected in changes to local government administrative structures and reforms to urban planning legislation. This study addresses a gap in the historiography of urban planning in Malaysia by examining the influence of colonialism on its development. Future research should assess the effects of urban planning policies on the lives of the original residents and immigrants, particularly in economic and social terms, so that the history of urban planning is understood not solely through the economic interests of the colonial authorities or the contemporary government.

KEYWORDS:

Town planning, History of urbanisation, British colonial influence, Klang Valley, Kuala Lumpur

1.0 Pendahuluan

Penguasaan British di negeri Selangor sejak 1875 memberi kesan kepada pembandaran di Lembah Klang. Pentadbiran kolonial British telah menjadikan Lembah Klang sebagai pusat pentadbiran, ekonomi, dan sosial melalui perancangan bandar yang sistematik. Perancangan bandar di Lembah Klang dikembangkan melalui penubuhan Sanitary Board Kuala Lumpur pada 14 Mei 1890, iaitu sebuah unit pentadbiran kerajaan tempatan yang terawal di Lembah Klang yang menguruskan hal ehwal kebersihan, jalan raya, lampu jalanan, perancangan dan lain-lain. Kemudian, pada tahun 1921, pentadbiran Negeri-Negeri Melayu Bersekutu (NNMB) telah memanggil Charles Reade, seorang perancang bandar profesional untuk berkhidmat di Tanah Melayu sehingga tahun 1929. Beliau memainkan peranan utama dalam penggubalan Town Planning Enactment Act 1923 (Pindaan 1927) yang berfungsi menentukan setiap gerak kerja dan hala tuju pentadbiran perancangan bandar di Tanah Melayu.

Kajian ini meneliti sejarah pentadbiran dan dasar perancangan bandar di Lembah Klang serta menganalisis perubahan dasar perancangan bandar di Lembah Klang untuk memahami pengaruh kolonial dalam perancangan bandar di Malaysia. Perancangan bandar kolonial British dibangunkan berdasarkan kepentingan ekonomi kolonial yang memberi kesan langsung kepada perubahan sosial di Lembah Klang. Pembangunan bandar Kuala Lumpur merupakan satu kes dimana setiap pembangunan dibangunkan untuk memenuhi keperluan ekonomi tanah jajahannya. Misalnya, pembinaan jaringan kereta api yang mengangkut sumber bijih timah di Tanah Melayu untuk dieksport ke luar negeri. Hal ini memerlukan satu pelaksanaan dasar perancangan bandar yang teliti dan mesti berpandukan kepada keperluan kolonial British pada waktu itu. Selepas Tanah Melayu mencapai kemerdekaan sekalipun, trend pelaksanaan dasar tersebut masih kekal di mana perubahan dasar perancangan bandar perlu berpandukan kepada keperluan pembangunan semasa. Apabila perubahan dasar berlaku, ia memberi kesan langsung kepada pembangunan sosial dan ekonomi bandar itu sendiri.

Selepas kemerdekaan, pembangunan bandar-bandar di Lembah Klang terus berkembang melalui dasar pembangunan bandar yang terancang supaya dasar-dasar pembangunan ekonomi kerajaan dapat dilaksanakan dengan lancar di samping dapat mengurangkan masalah-masalah pembandaran di Lembah Klang. Perubahan dasar tersebut berlaku pada peringkat struktur pentadbiran kerajaan tempatan, pelaksanaan perundangan perancangan bandar yang baharu, dan pelan induk pembangunan bandar di Lembah Klang. Perancangan bandar merupakan satu proses gerak kerja yang mengurus dan mengawal penggunaan tanah, persekitaran bandar, infrastruktur bandar dan ekosistem

dan perkhidmatan manusia yang berkaitan dengan kaedah untuk mencapai tahap ekonomi yang maksimum, kualiti hidup yang tinggi, pengurusan sumber asli dan pengendalian infrastruktur yang cekap (Bibri & Krogstie, 2017).

Kajian ini boleh mengisi kelompongan dalam sejarah perancangan bandar negara. Penelitian khusus terhadap pengaruh kolonial dalam sejarah perancangan bandar agak kurang mendapat perhatian sarjana kerana lebih menumpukan kepada sejarah dan perkembangan bandar-bandar yang melibatkan fungsi pihak berkuasa tempatan (PBT), pembangunan ekonomi dan sosial masyarakat di bandar. Di samping itu, kajian ini dapat memberi satu nilai tambah kepada pihak penggubal dasar yang memerlukan satu dokumentasi sejarah perancangan bandar dengan lebih terperinci. Melalui dokumentasi tersebut, kajian ini dapat membantu penggubal dasar untuk memahami dan menilai kepentingan sesebuah perancangan bandar baik untuk pembangunan ekonomi dan sosial. Sememangnya tidak dapat dinafikan penulisan-penulisan sejarah sedia ada membincangkan sejarah pembandaran dan PBT, namun perancangan bandar yang pernah wujud sebelum itu mengesani banyak perkara sehingga mempengaruhi landskap perancangan bandar di Malaysia.

2.0 Metodologi kajian

Kajian ini menggunakan kaedah kualitatif melalui pembuktian bahan-bahan dokumen dalam menganalisis perkembangan perancangan bandar khususnya pembandaran di Lembah Klang berdasarkan sumber primer dan juga sokongan daripada sumber sekunder. Bagi penggunaan sumber primer, kajian ini menggunakan dokumen-dokumen rasmi kerajaan sebagai rujukan seperti Penyata Rasmi Parlimen dan pelbagai laporan suruhanjaya. Dalam memahami sumber primer dan menyesuaikan isu kajian, sumber sekunder digunakan seperti artikel jurnal, akhbar, majalah, buku, latihan ilmiah, disertasi, tesis, dan sumber dalam talian yang sah dan boleh dipercayai.

Dalam kajian ini, skop masa yang ditentukan adalah bermula tahun 1952 hingga 1976. Pada tahun 1952 terdapat dua peristiwa penting dalam sejarah pembandaran di Lembah Klang, iaitu pilihan raya Majlis Perbandaran Kuala Lumpur dan penubuhan bandar baru Petaling Jaya. Pemilihan kedua-dua peristiwa dipilih sebagai permulaan kajian kerana kajian ini menyentuh isu sistem pelaksanaan, pentadbiran bandar dan perkembangan pembangunan bandar. Dalam tempoh 1952 hingga 1976 ini terdapat perubahan besar dalam dasar perancangan bandar, pentadbiran Bandaraya Kuala Lumpur, penubuhan akta baharu seperti Akta 171 dan Akta 172, dan perkembangan bandar-bandar baru di Lembah Klang seperti Petaling Jaya dan Shah Alam.

Lembah Klang telah dipilih dalam batasan skop geografi kajian kerana mempunyai sejarah pembandaran yang panjang sejak zaman kolonial British. Selain daripada kewujudan Kuala Lumpur, terdapat beberapa bandar di Lembah Klang seperti Petaling Jaya mengalami proses pembandaran yang pesat kerana kesan perancangan bandar yang baik sejak zaman kolonial British hingga pertengahan zaman 1970an. Lembah Klang pada skop waktu kajian ini telah berkembang sebagai pusat pentadbiran kerajaan persekutuan, ekonomi dan perindustrian, dan perkembangan projek hartanah bagi menampung pertumbuhan penduduk di Lembah Klang.

3.0 Kajian lepas

3.1 Pelaksanaan sistem perancangan bandar

Perancangan bandar di Malaysia memerlukan sistem yang melaksanakan pelan pembangunan fizikal bandar. Sistem perancangan bandar telah disusun mengikut hierarki berdasarkan sistem federalisme yang bermula dengan agensi di peringkat persekutuan, iaitu Jabatan Perancangan Bandar, kemudian

negeri dan berakhir pada Jabatan Perancangan Bandar Kerajaan Tempatan yang mempunyai peranan yang tersendiri. Kajian sarjana sejarah seperti Ahmad Kamal Ariffin Muhd Rus (2001) dan Moo Hooi Ping & Joseph M. Fernando (2018) menjelaskan tentang tugas dan tanggungjawab setiap jabatan-jabatan dalam Lembaga Kebersihan Kuala Lumpur, iaitu sebuah unit pentadbiran kerajaan dalam memastikan pengurusan di peringkat operasi bandar dapat berjalan dengan baik. Penelitian yang sama dibuat oleh Nur Ain Abd Muin (2018) yang memaparkan satu contoh sistem perancangan bandar pasca merdeka yang berfokus kepada pengurusan sisa pepejal di bandar Kuala Lumpur.

Ahmad Kamal Ariffin Muhd Rus (1996) menyingkap sejarah terbentuknya unit pentadbiran kerajaan tempatan sejak penubuhan Sanitary Board sehingga jangkauan luar skop perbincangannya pada tahun 1972. Namun, artikel ini tidak mengaitkan keperluan penubuhan unit pentadbiran kerajaan tempatan terhadap perancangan bandar di Lembah Klang. Beliau turut membahaskan tentang isu pengurusan bandar yang melibatkan kesan pembangunan perlombongan bijih timah terhadap perkembangan ekonomi Kuala Lumpur pada masa yang sama perlu menguruskan isu-isu perbandaran seperti kepadatan penduduk dan masalah sampah sarap (Ahmad Kamal Ariffin Muhd Rus, 2005).

Selain daripada penulisan sejarah, kajian perancangan bandar dalam bidang disiplin lain turut membantu dalam meneliti sistem perancangan bandar di Malaysia. Concannon (1956) telah memaparkan perincian sistem pelaksanaan perancangan bandar yang merangkumi kuasa pihak berkuasa tempatan dalam penyediaan pelan, prosedur pelan bandar, kelulusan dan tinjauan sebelum merancang, kawalan penggunaan tanah melalui pengezonan kawasan, dan lain-lain. Sungguhpun kajian ini menyenaraikan sistem tersebut, namun ia terbatas kepada konteks huraian teknikal secara umum tanpa menjelaskan dengan lebih terperinci.

3.2 Pentadbiran dan dasar perancangan bandar

Sistem pentadbiran dalam perancangan bandar penting dalam mengurus tadbir pembangunan fizikal bandar dari segenap sudut untuk mencapai objektif dasar pembangunan kerajaan di peringkat tempatan. Pentadbiran merupakan salah satu komponen penting dalam kajian perbandaran yang kerap kali digunakan oleh sarjana daripada kalangan sejarah, perancang bandar, dan geografi bagi menjelaskan tentang pengurusan perancangan bandar mengikut sudut pandang mereka. Kajian Ahmad Kamal Ariffin Muhd Rus (2001) dan Gullick (2000) menumpukan perbincangan tentang perjalanan pengurusan pentadbiran bandar Kuala Lumpur sebelum dan selepas penubuhan Lembaga Kebersihan. Manakala perbincangan dalam kajian Kamalruddin Shamsudin (2015) merupakan kesinambungan kepada kajian sebelumnya yang lebih menumpukan kepada pembentukan awal sistem pentadbiran perancangan bandar NNMB yang distruktur semula oleh tokoh perancang bandar Charles Reade. Melalui ketiga-tiga kajian ini, perincian perkembangan pentadbiran bandar jelas dilihat cara penyusunan struktur birokrasi dalam pentadbiran bandar seiring dengan kajian yang akan dijalankan.

Selain daripada pengkajian sejarah, Nor Malina Malek (2015) menyatakan tadbir urus bandar yang cemerlang didorong oleh faktor matlamat pembangunan bandar yang jelas. Dengan mengambil kira ciri-ciri tadbir urus bandar yang baik daripada United Nation Development Program (UNDP), PBT perlu mengintegrasikan ciri-ciri tersebut dalam amalan pentadbiran dan pelaksanaan perkhidmatan perbandaran di samping tidak mengetepikan kerjasama dengan pihak swasta, organisasi masyarakat sivil (OMS), dan orang awam dalam perancangan bandar. Namun, kajian ini hanya bersifat umum dan konseptual semata-mata terhadap kepentingan tadbir urus bandar yang baik tetapi tidak menyentuh perincian dan perjalanan dalam tadbir urus perancangan bandar.

Seterusnya, dasar perancangan bandar merupakan aspek yang perlu diteliti dari segi faktor dan kesan dalam membincangkan hala tuju sesebuah pembangunan bandar. Mohamad Aiman Fadhlin Mohd Ali

& Mohd Shazwan Mokhtar (2023) membincangkan faktor-faktor dasar pembandaran kolonial British terhadap pembangunan bandar di Tanah Melayu yang merangkumi perkembangan ekonomi moden, pengurusan pentadbiran, kependudukan dan demografi, perkhidmatan kesihatan dan kemudahan sosial. Perkara ini turut dibincangkan dalam kajian Bristow (2000) yang fokus kepada dasar pembandaran di tanah-tanah jajahan British di Asia Tenggara. Kesimpulan yang dibuat adalah dasar British terhadap perancangan bandar tetap sama walaupun sebelum dan selepas Perang Dunia Kedua, iaitu memenuhi keperluan ekonomi kapitalnya termasuk perubahan perundangan bandar.

Kajian Lee Lik Meng (1991) lebih tertumpu kepada proses perubahan sistem perundangan perancangan bandar selepas kemerdekaan yang melibatkan komponen-komponen penting seperti struktur dan bidang kuasa badan-badan perancang bandar di peringkat persekutuan, negeri dan kerajaan tempatan, dan pelaksanaannya. Namun, kajian ini tidak menyentuh kepada faktor perubahan sesebuah perundangan perancangan bandar itu. Selain itu, aspek perubahan politik dalam pentadbiran kerajaan tempatan perlu diteliti kerana ia mengesani kepada perjalanan pentadbiran dan perancangan bandar. Kajian Ahmad Kamal Ariffin Mohd Rus (2021) telah menjelaskan tentang sejarah pilihan raya kerajaan tempatan dan kepentingan pilihan raya tersebut, tetapi kajian yang dirujuk ini hanya terbatas kepada perbincangan politik semata-mata.

3.3 Kesan dasar-dasar pembangunan bandar

Pembangunan bandar dinilai sebagai hasil kepada pelaksanaan sistem yang diuruskan oleh pentadbiran berpandukan kepada dasar pembangunan bandar di peringkat persekutuan dan negeri. Kesan pembangunan bandar boleh dilihat pada pertambahan infrastruktur bandar yang merangkumi kemudahan perumahan, jalan raya, perdagangan dan perindustrian, dan lain-lain. Kajian Tuan Waheda Tuan Chik & Khairi Ariffin (2020) mengetengahkan kesan penjajahan terhadap perkembangan bandar Teluk Anson khususnya dalam aspek ekonomi sewaktu zaman pentadbiran kolonial British. Pembinaan pelabuhan, keperluan infrastruktur, bangunan kerajaan dan rumah rehat pegawai telah membuktikan keperluan tersebut hanya dibina untuk memenuhi keperluan ekonomi dan pentadbiran kolonial sahaja. Sama seperti kajian Zainuddin Baco & Bilcher Bala (2021) yang membahaskan peranan syarikat perniagaan berpiagam dan kerajaan British terhadap pembangunan ekonomi di bandar Jesselton yang memenuhi kepentingan penjajah.

Muhammad Irfan Izhar & Zubaidah V. P. Hamzah (2023) mengkaji kesan dasar kerajaan terhadap perkembangan ekonomi orang Melayu di Kuala Lumpur pada tahun 1957-1974. Kajian ini telah memberi satu nilai tambah kepada perbincangan yang dibawa oleh Khoo Kay Kim (1996) mengenai sejarah pembentukan bandar Kuala Lumpur yang moden semasa era pemerintahan British. Penelitian beliau terhadap rekod-rekod British mendapati pembangunan Kuala Lumpur bermula pada tahun 1880 apabila bandar ini dijadikan sebagai pusat pentadbiran British di Selangor. Dasar yang dibuat ini memberi kesan langsung kepada kedudukan sosio-ekonomi orang Melayu di Kuala Lumpur selepas tahun 1874. Antaranya adalah perancangan membentuk sebuah penempatan khas bagi orang Melayu dengan penetapan 'nilai yang sesuai' pada waktu berkenaan. Perancangan tersebut tidak membawa perubahan yang ketara dalam perkembangan ekonomi orang Melayu terutamanya penglibatan dalam sektor moden.

Mengenai pertumbuhan ekonomi di Kuala Lumpur, Muhammad Khaider Bustami (2018) memfokuskan kajiannya mengenai kepentingan stesen kereta api Kuala Lumpur dalam pertumbuhan sosioekonomi penduduk sekitarnya sejak awal penubuhannya hingga 1911. Dalam kajiannya, kesan pembinaan stesen kereta api dijelaskan secara terperinci terhadap pembangunan ekonomi seperti perlombongan bijih timah, pembukaan tanah dan kemajuan pertanian di Selangor. Seiring dengan dasar ekonomi, perkembangan sosial turut berlaku seperti pertambahan penduduk, pembentukan Lembaga

Kebersihan Kuala Lumpur dan pendidikan. Bagaimanapun, aspek sosial orang Melayu hanya disentuh dari segi populasi dan kependudukannya di Kuala Lumpur tanpa memberi penekanan kepada aktiviti ekonomi orang Melayu.

Dalam konteks pasca kolonial, Abdul Samad Hadi (2010) mengaitkan Dasar Ekonomi Baru (DEB) dengan perkembangan pembangunan bandar di Malaysia dalam aspek sosial yang diperuntukkan dalam Rancangan Malaysia Kedua (RMK2). Beliau berhujah bahawa kesan pelaksanaan DEB yang dikaitkan dengan rancangan serampang dua mata kerajaan telah mengubah struktur sosial masyarakat Melayu khususnya yang tinggal di kawasan bandar, dan pemacu kepada pembangunan bandar-bandar di Malaysia.

3.4 Rumusan kajian lepas

Sejarah pembandaran di Lembah Klang merupakan satu skop perbincangan sejarah yang telah diteliti oleh ramai sarjana dari sudut perkembangan, faktor, dan kesan terutamanya sewaktu zaman kolonial British dalam aspek sistem pentadbiran, perundangan, dasar, pembangunan ekonomi dan sosial. Bagaimanapun, perbincangan mengenai proses penggubalan dasar perancangan bandar kurang dititikberatkan. Perkara ini menjadi satu permasalahan dimana skop perbincangan dasar perancangan bandar kebanyakan dibincangkan dalam disiplin ilmu selain sejarah seperti sains sosial, geografi, undang-undang, sosiologi, sains politik, multidisiplin dan bidang perancangan bandar itu sendiri.

Pandangan umum mengenai perbincangan sejarah perancangan bandar akan menjerumus kepada satu pandangan yang terhad kepada disiplinnya sahaja. Perbincangan terhadap perkembangan perancangan bandar di Malaysia boleh diperluaskan skop ke dalam bidang-bidang yang lain khususnya bidang sejarah. Misalnya, skop perbincangan dasar-dasar perancangan bandar boleh diperluaskan penelitiannya terhadap kesan-kesan pembandaran.

Selain itu, dimensi pengkajian terhadap sejarah perancangan bandar kurang diberi perhatian dalam perbincangan sejarah pembandaran negara. Kajian-kajian yang terhampir untuk mengaitkan sejarah perancangan bandar adalah perkembangan urbanisasi kolonial di NNMB. Kebanyakan sarjana pelbagai bidang telah meneliti proses tersebut secara umum sungguhpun Kuala Lumpur menjadi kajian kes, tetapi kajian mengenai sejarah perancangan bandar itu sendiri kurang ditumpukan walhal ia sangat penting untuk dibincangkan dan perlu dimasukkan ke dalam sebahagian naratif sejarah pembandaran di Tanah Melayu. Sememangnya tidak dapat dinafikan penulisan-penulisan sejarah sedia ada membincangkan sejarah pembandaran dan PBT, namun dimensi perbincangan sejarah perancangan bandar itu mengesani banyak perkara terhadap perubahan landskap pembandaran di Malaysia hingga ke hari ini.

4.0 Sejarah pentadbiran bandar di Lembah Klang

Sebelum penubuhan Sanitary Board Kuala Lumpur (SBKL) pada tahun 1890, Yap Ah Loy diberi kepercayaan oleh pentadbiran British di Selangor untuk membangunkan semula bandar Kuala Lumpur yang rosak akibat perang Klang. Walaupun pengurusan bandar Yap Ah Loy berasaskan komuniti Cina (kapitan), pihak kolonial mengakui bahawa keadaan bandar Kuala Lumpur dibawahnya adalah lebih baik jika dibandingkan sebelumnya sehingga mendapat pengiktirafan sebagai bandar terbaik di Tanah Melayu pada ketika itu (Ahmad Kamal Ariffin Mohd Rus, 2001). Hal ini kerana, Frank Swettenham melihat susunan bangunan dalam keadaan tersusun dengan binaan yang kukuh dengan jalan raya yang agak luas itu dibangunkan dalam masa satu setengah tahun sahaja. Pada bulan Mei 1875, seorang Superintendent of Public Works and Surveys, D.D Daly telah membuat bancian dan

pemetaan negeri Selangor telah mengesahkan keadaan bandar Kuala Lumpur tersebut (Ahmad Kamal Ariffin Mohd Rus, 2001).

Di samping itu, Yap Ah Loy berperanan membangunkan rangkaian perhubungan antara kawasan perlombongan di sekitar Jinjang, Batu, Ampang, Sungai Besi, dan Kuala Lumpur sekitar tahun 1875 sehingga menjadikan Kuala Lumpur sebagai 'Emporium Selangor' (Ahmad Kamal Ariffin Mohd Rus, 2001). Hal ini kerana, Yap Ah Loy telah menghidupkan semula fungsi kosmopolitan bandar Kuala Lumpur sebagai pusat perantaraan perdagangan timah serantau dan luar negeri yang sebelumnya telah diusahakan oleh orang-orang Melayu. Kemajuan yang dibina ini telah menarik minat orang-orang luar khususnya orang Cina untuk berhijrah ke Kuala Lumpur dan kawasan sekitarnya. Walau bagaimanapun, pertambahan jumlah penduduk telah mendatangkan beberapa kesan negatif seperti masalah kebersihan ekoran sistem perparitan yang tidak terurus, masalah sosial seperti jenayah, pelacuran, kegiatan kongsi gelap dan lain-lain.

Apabila harga timah mulai jatuh pada Oktober 1875, pengurusan Yap Ah Loy mula bermasalah kerana kedudukan kewangan yang tidak stabil sehingga proses pembangunan bandar mulai terbantut. Bagi membantu mengurangkan masalah tersebut, Residen British Selangor kedua, Sir Bloomfield Douglas telah menubuhkan Majlis Mesyuarat Negeri (MMN) atau Selangor State Council (SSC) pada tahun 1877. Penubuhan MMN merupakan kaedah untuk memasukkan elemen pentadbiran moden melalui badan perundangan. Keanggotaan MMN terdiri daripada tujuh orang ahli, iaitu Tunku Dziauddin (Raja Selangor), Raja Kahar (putera Sultan Selangor), Tengku Panglima Raja, Tuan Syed Zin (wakil pekerja awam), Sir Bloomfield Douglas (Residen Selangor), J. Innes (Pemungut Cukai dan Majistret Langat), dan Yap Ah Loy (Kapitan Cina) (Bhraruddin Che' Pa, 2003).

Melalui MMN, tanggungjawab pembangunan dan hala tuju bandar Kuala Lumpur telah diletakkan di bawah kerajaan negeri bagi memastikan hasrat British untuk menjadikan bandar Kuala Lumpur sebagai bandar yang boleh didiami dan berfungsi mengikut hasrat mereka (Ahmad Kamal Ariffin Mohd Rus, 2001). Bagi mencapai hasrat tersebut, beberapa pembaharuan telah diputuskan oleh MMN untuk bandar Kuala Lumpur. Antaranya adalah,

- I. Pada 12 Jun 1877, Douglas telah mencadangkan penubuhan sebuah majlis perbandaran bagi menjalankan kerja-kerja pengendalian kebersihan dan pengutipan cukai,
- II. Dalam mesyuarat MMN ke-21, Sultan Selangor telah menitahkan kepada pihak eksekutif negeri untuk memperbesarkan jalan-jalan di bandar Kuala Lumpur yang sempit ekoran tragedi kebakaran besar yang berlaku pada Januari 1881. Pada masa yang sama, kaedah pengezonan telah dilaksanakan dengan membahagikan bandar kepada empat zon, iaitu (i) kawasan perniagaan; (ii) kawasan tukang besi dan penjual barangan berbahaya; (iii) kawasan pelacuran; dan (iv) kawasan kedai candu, kedai makan dan gerai makanan.
- III. Pada 1 September 1881, MMN telah menguatkuasakan larangan binaan bangunan perniagaan daripada papan. Pada tahun 1884, undang-undang baharu dikuatkuasakan yang menghendaki semua bangunan dibina daripada batu,
- IV. Pada 22 April 1882, Douglas telah menggesa penubuhan majlis perbandaran yang ahlinya terdiri daripada pegawai British, orang tempatan, dan wakil orang Cina.

Namun, usaha Douglas ini ditangguhkan oleh Gabenor Sir Fredrick Weld dan tidak diteruskan oleh pentadbir seterusnya, Frank Swettenham. Sebagai Residen Selangor, dasar Swettenham terhadap bandar Kuala Lumpur lebih menumpukan kepada penyelesaian masalah dalaman bandar, iaitu kebersihan dan kesihatan awam, dan urusan pemilikan tanah bandar yang berkaitan dengan Yap Ah Loy. Bagi menyelesaikan masalah kebersihan dan kesihatan awam, beliau telah mewujudkan jawatan Residency Surgeon yang berperanan dalam menguruskan kebersihan bandar dan dibantu oleh

Penguasa Polis sebagai Inspektor Kesihatan, tetapi J.P. Rodger telah menambah baik pengurusan kebersihan dengan memperkenalkan sistem tender terbuka kepada syarikat-syarikat swasta yang berminat untuk kerja pembersihan bandar. Seterusnya, dalam menyelesaikan isu pemilikan tanah dengan Yap Ah Loy, tugas-tugas rundingan menjadi lebih mudah apabila Yap Ah Loy meninggal dunia pada tahun 1885 walaupun terdapat sedikit sebanyak penentangan daripada waris dan sahabatnya (Ahmad Kamal Ariffin Mohd Rus, 2001).

Pada tahun 1890, W.E. Maxwell selaku Residen British di Selangor mengambil langkah untuk memindahkan kuasa pentadbiran bandar daripada MMN ke majlis perbandaran yang bakal ditubuhkan, iaitu SBKL. Faktor utama kepada langkah ini adalah menjaga konsistensi usaha eksploitasi sumber kekayaan negeri dengan kos yang paling minimum. Hal ini kerana, kemelesetan ekonomi dan kejatuhan harga timah menjadi faktor persekitaran strategik yang membuatkan Maxwell perlu menubuhkan satu badan pentadbiran bandaran yang mampu mentadbir secara berdikari seperti mana yang pernah dilakukan oleh koloni British di India dan Burma dengan penubuhan Conservancy Board (Ahmad Kamal Ariffin Mohd Rus, 2001).

Selepas penubuhan persekutuan Negeri-Negeri Melayu Bersekutu (NNMB), banyak penyelarasan kuasa dalam pentadbiran dibuat melalui pindaan akta dan undang-undang termasuk majlis perbandaran. Tujuan penyelarasan dibuat adalah bagi menyeragamkan undang-undang Sanitary Board yang sedia ada dengan negeri-negeri NNMB lain memandangkan kedudukan majlis perbandaran dalam pentadbiran British agak mengelirukan. Oleh itu, pada tahun 1899, Residen di keempat-empat buah negeri bersetuju untuk mewujudkan satu undang-undang Sanitary Board yang lebih sistematik dan sederhana (Ahmad Kamal Ariffin Mohd Rus, 2001).

Pada tahun 1902, kesemua undang-undang SBKL dalam NNMB telah diseragamkan dan diletakkan di bawah kuasa Residen Jeneral seperti dalam Enakmen 1902, Ceraian 3/1 memperuntukkan Residen boleh dari semasa ke semasa mengisytiharkan kawasan dalam negeri menjadi kawasan SBKL dalam warta negeri dengan kelulusan Residen Jeneral. Selain itu, pada tahun 1913, G.H. Day, Federal Councillor telah mencadangkan penubuhan 'Town Planning Committee' pertama di Tanah Melayu dalam rancangan pembinaan bangunan dan kuarters pegawai kerajaan. Pentadbiran NNMB telah menggubal Municipal Ordinance CAP 133 of 1913 dan Town Improvement Enactment of 1917 untuk menjadikan SBKL mempunyai peranan spesifik dalam menentukan perancangan bandar yang selamat untuk didiami oleh semua orang (Mohd Hasry Nor Mohd, n.d.).

Selepas Perang Dunia Kedua, SBKL telah mengalami perubahan di mana ia telah ditukar tarafnya menjadi Lembaga Bandaran (Town Board) pada tahun 1945, kemudian menjadi Perbandaran (Municipality) pada tahun 1948, dan pada tahun 1952, tarafnya menjadi Majlis Perbandaran (Municipal Council). (Ahmad Kamal Ariffin Mohd Rus, 1996). Tambahan pula, British telah memperkenalkan sistem pilihan raya kerajaan tempatan (PRKT) sebagai asas dalam pemilihan Ahli Majlis dalam PBT yang membawa kepada campur tangan aktor-aktor politik secara langsung dalam pentadbiran dan perancangan bandar yang akan dijelaskan pada bahagian berikutnya.

Selepas merdeka, sistem pentadbiran perancangan bandar negara mengalami perubahan dari segi struktur. Sistem pentadbiran perancangan bandar di Lembah Klang termaktub pada sistem federalisme negara seperti yang ditetapkan di dalam Perlembagaan Persekutuan yang termasuk dalam Senarai Bersama kecuali yang melibatkan ibu kota Persekutuan Kuala Lumpur (Kerajaan Malaysia, n.d.). Sewaktu zaman awal kemerdekaan, keterhubungan antara fungsi merancang bandar pada kerajaan persekutuan, negeri dan kerajaan tempatan tidak dijelaskan di dalam mana-mana undang-undang. Tambahan pula, pemisahan kuasa antara ketiga-tiga hierarki pentadbiran telah menyukarkan pelaksanaan dasar-dasar pembangunan kerajaan.

Bagi menyelesaikan kepincangan tersebut, kerajaan telah menubuhkan Majlis Negara Bagi Kerajaan Tempatan (MNKT) pada 18 November 1963. MNKT merupakan sebuah badan perlembagaan yang ditubuhkan melalui pindaan Perlembagaan Persekutuan pada tahun 1960 dalam Perkara 95A (Laporan Athi Nahappan, 1968). Ahli-ahli MNKT terdiri daripada Menteri Besar dan Ketua Menteri setiap negeri serta anggota kerajaan persekutuan yang terdiri daripada Menteri Kabinet sebagai pengerusi yang dipertanggungjawabkan terhadap kerajaan tempatan. MNKT berperanan dalam menggubal dasar-dasar yang melibatkan perancangan kerajaan tempatan dan setiap keputusan yang ditetapkan dalam majlis hendaklah dipatuhi oleh setiap ahli dalam MNKT (Laporan Athi Nahappan, 1968).

Pada peringkat kerajaan tempatan terdapat tiga tingkat hierarki kerajaan tempatan, iaitu Majlis Perbandaran, Lembaga Bandaran dan Majlis Tempatan. Selepas kemerdekaan, Majlis Perbandaran merupakan status tertinggi bagi sesebuah pihak berkuasa tempatan dimana ia mempunyai kebebasan dalam membuat keputusan terhadap kewangan, perancangan bandar, dan lain-lain berbanding dengan taraf-taraf PBT yang lain (Laporan Athi Nahappan, 1968). Di Lembah Klang, PBT Kuala Lumpur telah mencapai status Majlis Perbandaran sejak 1952 dan Dewan Bandaraya pada tahun 1972 (Ahmad Kamal Arifin Mohd Rus, 1996). Sistem pentadbiran dalam MPKL mewarisi pentadbiran Sanitary Board merangkumi pengurusan tertinggi yang dipengerusikan oleh Pesuruhjaya Ibu Kota dan anggota Ahli Lembaga Majlis. Keahlian Ahli Lembaga Majlis dipilih melalui sistem pilihan raya kerajaan tempatan yang tertakluk pada Local Authorities Elections Ordinance 1950, manakala pegawai di peringkat operasi dipilih secara rawak. Skop peranan Majlis Perbandaran adalah menjalankan kerja-kerja perkhidmatan dan penyelenggaraan seperti kesihatan awam, kerja raya, aktiviti kebudayaan, perancangan bandar, perumahan awam, pengangkutan awam, dan utiliti domestik seperti bekalan air dan elektrik (Laporan Athi Nahappan, 1968).

Selain itu, PBT Petaling Jaya mencapai status Lembaga Bandaran dalam sistem kerajaan tempatan. Lembaga Bandaran merupakan komponen terpenting dalam pentadbiran kerajaan negeri terutamanya dalam mengurus dan menyelesaikan isu-isu tempatan. Fungsi Lembaga Bandaran tertakluk pada Town Boards Enactment Cap.137 peranannya serupa seperti yang diperuntukkan pada Majlis Perbandaran. Perbezaan pada struktur pentadbiran Lembaga Bandaran dengan Majlis Perbandaran adalah kuasa mereka terikat pada kerajaan negeri dan Persekutuan kerana Lembaga Bandaran mempunyai sumber kewangan yang terhad dan bergantung pada dana kerajaan persekutuan dan negeri (Laporan Athi Nahappan, 1968).

Oleh itu, setiap dasar Pembangunan yang dibuat oleh kerajaan negeri hendaklah dilaksanakan oleh Lembaga Bandaran. Jawatan Pengerusi atau Yang Dipertua Lembaga Bandaran kebanyakan adalah seorang Pegawai Daerah yang dilantik oleh ketua negeri, iaitu Sultan. Namun, terdapat sedikit persamaan dengan Majlis Perbandaran dalam memilih Ahli Lembaga Majlis yang memilih ahlinya melalui sistem pilihan raya. Akhir sekali, pada tahun 1961, perubahan terhadap pentadbiran kerajaan tempatan berubah apabila kerajaan persekutuan telah memansuhkan sistem pilihan raya kerajaan tempatan pada setiap peringkat PBT. Lantikan Ahli Lembaga Majlis telah diberikan pada pihak kerajaan negeri pada waktu tersebut berdasarkan pada budi bicara dan persetujuan Ahli Dewan Undangan Negeri. Akan tetapi, perubahan ini tidak memberi kesan yang ketara dalam struktur sistem pentadbiran perancangan bandar.

Kesimpulannya, sistem perancangan bandar di Lembah Klang yang wujud sejak zaman kolonial British di Tanah Melayu telah disusun secara sistematik. Tinjauan awal terhadap sistem perancangan bandar di Lembah Klang mendapati permulaan kepada perancangan bandar yang lebih meluas bermula dengan mewujudkan satu sistem unit kerajaan tempatan di Kuala Lumpur dan kemudiannya berkembang dari segi perundangan dan pelaksanaannya di NNMB untuk mencapai matlamat ekonomi

British yang mahu mengaut keuntungan hasil bijih timah di Lembah Klang. Penggubalan Colonial Development Act 1929 merupakan panduan kepada usaha British dalam membangunkan bandar-bandar di Lembah Klang. Usaha Kerajaan Persekutuan mewujudkan satu struktur pentadbiran perancangan bandar dengan menyusun dan mengubah struktur kuasa di dalam perundangan memberikan kesan langsung kepada pembangunan bandar-bandar di Lembah Klang.

5.0 Sejarah dasar perancangan bandar di Lembah Klang

Penubuhan Sanitary Board Kuala Lumpur (SBKL) pada tahun 1890 menjadi asas dan panduan kepada British dalam menguruskan bandar-bandar di Tanah Melayu. SBKL merupakan unit pentadbiran kerajaan tempatan berperanan dalam penyelarasan bangunan, membina dan menyelenggara infrastruktur bandar seperti jalan raya, lampu jalan, perparitan, taman rekreasi, kawalan kesihatan, pembentungan, dan lain-lain yang tertakluk pada perundangan Sanitary Boards Enactment 1907 dan beberapa perundangan kecil seperti Regulation vii, 1890; Regulation I, 1893; Enactment no.17, 1902; Enactment No.10, 1907; Regulation xi, 1890; dan Regulation xxxi, 1899 (Ahmad Kamal Ariffin Mohd Rus, 2001). Berdasarkan kepada perundangan yang dinyatakan, Residen Jeneral NNMB mempunyai kuasa tertinggi dalam memutuskan sesuatu keputusan terutamanya dalam meluluskan penggunaan tanah, manakala Residen Negeri berperanan sebagai pengerusi pengurusan tertinggi Sanitary Board dan berhak melantik pegawai-pegawai tertinggi (Laporan Athi Nahappan, 1968).

Menjelang tahun 1920, pentadbiran kolonial British telah melakukan perubahan terhadap sistem perancangan bandar di NNMB dengan menubuhkan Jabatan Perancang Bandar NNMB. Seorang pakar perancang bandar profesional, Charles Reade dipanggil untuk berkhidmat di Tanah Melayu pada tahun 1921 hingga tahun 1929. Beliau berpengalaman sebagai penasihat perancang bandar di South Australia sebelum dilantik menjadi pegawai perancang bandar South Australia pada tahun 1918 (Kamalruddin Shamsudin, 2015). Tujuan kerajaan British memanggil Reade adalah mahu menggunakan kepakarannya dalam mengkaji perundangan bandar sedia ada dan menambah baik sistem perancangan bandar di Tanah Melayu. Hasilnya, Town Planning Enactment 1923 dan kemudian dipinda pada tahun 1927 telah diperkenalkan. Pembaharuan enakmen ini telah mewajibkan setiap majlis bandaran menyediakan General Town Plan atau Pelan Am Bandar untuk pembangunan di kawasan pentadbirannya (Kamalruddin Shamsudin, 2015). Pelan Am Bandar merangkumi aspek penggunaan tanah mengikut zon seperti zon perumahan, perdagangan, industri, pertanian, jalan raya, reka letak bangunan, pengairan dan saliran, bangunan kerajaan, dan kawasan untuk lain-lain kegunaan.

Namun, Enakmen 1923 hanya dilaksanakan pada tahun 1925 kerana mendapat beberapa kritikan daripada Town Planning Committee (TPC) berkenaan konsep ideologi kepentingan awam, isu pemilikan tanah persendirian terutamanya yang melibatkan tanah-tanah milik tauke-tauke Cina dan percanggahan kuasa antara Government Town Planner dengan Lembaga Kebersihan. TPC telah membuat penilaian semula Enakmen 1923 yang didakwa mempunyai banyak kelemahan dan pada April 1925, Reade telah mengambil inisiatif untuk ke Britain dan Amerika untuk mengkaji perundangan bandar di sana. Antara perubahan yang berjaya dilakukan adalah mengembalikan kuasa perancangan dan pembangunan bandar peringkat tempatan kepada Sanitary Board dalam klausa Seksyen 7 (kawasan awam) dan Seksyen 18 (kelulusan tanah kerajaan negeri), kemudian dimasukkan ke dalam Enakmen Sanitary Boards CAP 137 (1930) Section IX (Town Planning) (Kamalruddin Shamsudin, 2015; Lee Lik Meng, 1991).

Kaedah General Town Plan sudah boleh diterima oleh TPC dan sehingga tahun 1931, sebanyak 12 buah pelan bandar telah digazetkan. Lapan antaranya di Perak, dan yang terawal adalah pelan bandar Ipoh yang telah digazetkan sejak tahun 1928 (Lee Lik Meng, 1991). Sebelum Reade menamatkan

perkhidmatannya di Tanah Melayu, beliau merancang satu pelan model bandar dalam taman (Garden City) pertama, iaitu di Bandar Kuala Kubu Bharu yang merupakan hasil manifestasi perjuangannya dalam Enakmen 1923 dan mewujudkan bandar-bandar berkonsepkan taman dan boleh didiami di setiap koloni British.

Selain itu, dasar perancangan bandar di Lembah Klang bergantung pada keperluan untuk memenuhi dasar pembangunan kolonial di NNMB. Faktor perkembangan ekonomi British merupakan penentu penting kerana menjelang tahun 1929, sebuah perundangan pembangunan kolonial telah digubal, iaitu Colonial Development Act 1929 (CDA) (Mohamad Aiman Fadhlin Mohd Ali & Mohd Shazwan Mokhtar, 2023). Elemen-elemen dalam CDA yang membantu kepada perkembangan bandar di Lembah Klang adalah pada usaha-usaha pihak pentadbiran British dalam merancang pembinaan bangunan-bangunan kerajaan, pendidikan, asrama, pusat latihan teknikal, penyediaan keperluan infrastruktur domestik seperti bekalan elektrik dan saliran air (Mohamad Aiman Fadhlin Mohd Ali & Mohd Shazwan Mokhtar, 2023). Secara tidak langsung juga CDA ini memberi kesan kepada pembangunan ekonomi di Lembah Klang dimana ia membantu merencanakan aktiviti perlombongan di sekitar kawasan Kuala Lumpur dan Klang.

Selepas Perang Dunia Kedua, pentadbiran perancangan bandar telah digerakkan semula oleh Hancock dan Concannon, iaitu pegawai perancang bandar persekutuan dengan menstruktur sistem pentadbiran perancangan bandar. Di Lembah Klang terdapat tiga jenis unit pentadbiran perbandaran, iaitu Majlis Perbandaran, Lembaga Bandaran, dan Majlis Tempatan (Laporan Athi Nahappan, 1968). Pelaksanaan sistem pentadbiran kerajaan tempatan berpandukan pada tiga perundangan yang dikenal pasti, iaitu Local Authorities Elections Ordinance No.52, 1950; Local Council Ordinance No.36, 1952; Town Board Enactment Cap.137 (Amendment) 1954; dan The Municipal (Amendment) Ordinance No.37, 1955 (Laporan Athi Nahappan, 1968). Selain itu, pengenalan kepada sistem pilihan raya dalam sistem pentadbiran kerajaan tempatan pada tahun 1950 merupakan satu dasar untuk mewujudkan sistem pemilihan Ahli Lembaga Majlis pihak berkuasa tempatan dalam kalangan rakyat bawahan. Pada tahun 1952 telah menyaksikan pilihan raya majlis perbandaran Kuala Lumpur telah dilaksanakan dan kemenangan berpihak kepada Parti Perikatan dengan memenangi sembilan daripada 12 kerusi yang dipertandingkan ("IMP Beaten at the Polls," 1952).

6.0 Perubahan dasar perancangan bandar di Lembah Klang

Dasar kerajaan terhadap perancangan bandar merupakan satu tindak balas dalam merangka hala tuju pembangunan bandar pada masa hadapan. Pemandaran merupakan satu aspek yang perlu diuruskan secara terancang dari segi pentadbiran dan pelaksanaan supaya matlamat pembangunan bandar dapat mencapai objektifnya. Sekitar tahun 1952 hingga 1976, perubahan dasar kerajaan terhadap perancangan bandar membawa kepada dasar pembangunan berasaskan wilayah yang memisahkan Kuala Lumpur dari Kerajaan Negeri Selangor. Perubahan dasar perancangan bandar turut memberi kesan terhadap pentadbiran kerajaan tempatan untuk mengawal campur tangan parti politik dalam kerajaan tempatan. Selain itu, perubahan dasar perancangan bandar juga menuntut pembaharuan perundangan perancangan bandar untuk meminda atau mewujudkan satu akta baharu yang lebih seragam.

Tuntasnya, perubahan struktur dan fungsi kuasa dalam pentadbiran kerajaan tempatan dilakukan bagi mewujudkan satu sistem urus tadbir yang lebih terkini bagi mengendalikan dasar-dasar pembangunan di peringkat persekutuan. Perubahan pentadbiran disokong oleh usaha memperbaharui perundangan perancangan bandar untuk menyesuaikan kehendak pembangunan semasa.

6.1 Dasar pembangunan berasaskan wilayah

Salah satu perubahan dasar perancangan bandar yang utama adalah dasar pembangunan berasaskan wilayah. Persekitaran politik telah mendorong kerajaan menjadikan Kuala Lumpur sebagai satu wilayah yang berasingan. Sejak Kuala Lumpur mempunyai satu unit perancang bandar yang tersendiri, setiap pembangunan bandar yang dilaksanakan berpandukan kepada dasar daripada peringkat persekutuan. Justeru, pengoperasian urusan tadbir dan perancangan bandar Majlis Perbandaran Kuala Lumpur (MPKL) berjalan mengikut peruntukan undang-undang Akta 190 Akta Ibu Kota Persekutuan 1960 dan Akta 59 Akta Bandaraya Kuala Lumpur 1971 (Dewan Bandaraya Kuala Lumpur, n.d.).

Antara tujuan utama kewujudan ketiga-tiga peruntukan undang-undang ini adalah untuk mengekalkan status Bandaraya Kuala Lumpur sebagai pusat pentadbiran kerajaan persekutuan. Sewaktu proses penggubalan perlembagaan persekutuan, dalam Suruhanjaya Reid menyatakan bahawa Bandaraya Kuala Lumpur mempunyai satu kedudukan khas dalam persekutuan;

“We think, however, that the Federal capital, Kuala Lumpur, is in a special position. ... We therefore recommend that the Federation and not the State of Selangor should have power to legislate with regard to the local government and town planning of Kuala Lumpur, and that for administration that Municipality should be directly under the Federation.” (Federation of Malaya Constitutional Commission, 1957, Hlm. 52)

Berdasarkan kenyataan ini, kerajaan persekutuan layak untuk meletakkan pentadbiran Bandaraya Kuala Lumpur secara terus dibawahnya dan diletakkan di bawah tanggungjawab seorang Menteri (Dewan Rakyat, 1960). Maka, Akta 190, Akta 59, dan 267 wajar diadakan bagi meletakkan kedudukan Bandaraya Kuala Lumpur pada tahap yang tinggi. Dengan tiga peruntukan undang-undang khas tersebut, pihak berkuasa Bandaraya Kuala Lumpur diberikan amanah besar dalam menjaga status dan membangunkan Kuala Lumpur mengikut perancangan yang telah diatur.

Dalam pada itu, keperluan kerajaan dalam menyediakan pelan rancangan induk pembangunan bandar di Lembah Klang semakin ditekankan dalam memastikan dasar pembangunan dapat dilaksanakan khususnya dalam merancang infrastruktur, bangunan, dan kaedah penyelesaian masalah-masalah perbandaran semasa. Tambahan pula, pelaksanaan DEB yang dilancarkan pada tahun 1970 dijadikan matlamat pembangunan bandar dalam mencapai strategi pembangunan serampang dua mata kerajaan. Pelan Induk (*Master Plan*) Bandar Kuala Lumpur kali terakhir dibuat pada tahun 1939. Setelah hampir 30 tahun sehingga tahun 1972, ketiadaan Pelan Induk Bandar Kuala Lumpur menyebabkan perancangan bandar menjadi tidak jelas dan akhirnya merugikan Majlis untuk mengutip hasil yang diperolehi daripada pembangunan (Parlimen Malaysia, 1972).

Bagi mencapai matlamat dasar tersebut, terdapat empat agensi kerajaan yang baharu telah ditubuhkan untuk melaksanakan pelan induk ini, iaitu Majlis Negara bagi Kerajaan Tempatan (MNKT) yang ditubuhkan pada tahun 1960, Jawatankuasa Pembangunan Lembah Klang ditubuhkan pada tahun 1962, Perbadanan Kemajuan Ekonomi Negeri (PKEN) yang ditubuhkan pada tahun 1966, dan Lembaga Pembangunan Bandar (UDA) yang ditubuhkan pada tahun 1971. Majlis Negara bagi Kerajaan Tempatan (MNKT) ditubuhkan bagi memenuhi peruntukan dalam Perlembagaan Persekutuan yang berperanan dalam menggubal dasar dari semasa ke semasa untuk kemajuan dan kawalan pembangunan kerajaan tempatan di seluruh Malaysia menerusi mana-mana undang-undang yang berkaitan. Ahli MNKT diwakili oleh Menteri Besar dan Ketua Menteri yang dipengerusikan oleh seorang Menteri Persekutuan. Kerajaan Persekutuan dan kerajaan Negeri akan terikat dengan sebarang dasar yang dibuat oleh ahli MNKT. (Laporan Athi Nahappan, 1968). Jawatankuasa

Pembangunan Lembah Klang pula berperanan dalam membuat satu pelan perancangan bandar yang komprehensif untuk bandar-bandar di Lembah Klang (Raja Mohd Affandi, 1977).

Dalam menjayakan pelan perancangan induk tersebut, kerajaan Persekutuan melaksanakan proses mengambil alih Kuala Lumpur daripada kerajaan negeri Selangor. Antara usaha yang pernah dilakukan sebelumnya seperti meminda Akta 190 Akta Ibu Kota Persekutuan 1960; menggubal Akta 59 Akta Bandaraya Kuala Lumpur 1971, meluluskan Rang Undang-Undang (Perancangan) Bandaraya Kuala Lumpur 1972, dan Akta A206 Akta Perlembagaan (Pindaan) (No.2) 1973, serta akta-akta yang berkaitan seperti Akta 171 merupakan satu langkah dalam mengasingkan pentadbiran bandar Kuala Lumpur. Melalui perundangan yang telah tersedia, kerajaan persekutuan telah menukar status MPKL kepada Dewan Bandaraya Kuala Lumpur (DBKL) yang dipengerusikan oleh Datuk Bandar. Persediaan untuk menjadikan Kuala Lumpur sebagai milik kerajaan persekutuan hampir selesai dan hanya tinggal urusan yang melibatkan bidang kuasa kerajaan negeri yang mempunyai percanggahan yang ketara dalam urusan tanah dan persempadanan (Ahmad Kamal Ariffin Mohd Rus, 2015).

Dalam urusan tanah melibatkan isu-isu pampasan yang bakal dibayar oleh kerajaan persekutuan kesan daripada serahan wilayah. Perkara ini telah diselesaikan melalui penubuhan Jawatankuasa Petugas dan Perbendaharaan Malaysia yang ditubuhkan pada 27 Mei 1977 berfungsi dalam menguruskan perkara-perkara yang berkaitan tanah dan bangunan dalam tuntutan ganti rugi. Manakala dalam soal persempadanan, Dato' Harun Idris, Menteri Besar Selangor membantah cadangan kerajaan persekutuan yang mahu memasukkan kawasan Petaling Jaya kerana Selangor akan kehilangan kawasannya yang paling berharga, dan akhirnya beliau telah mengumumkan sempadan wilayah Persekutuan Kuala Lumpur pada 4 Julai 1973 seluas 94 batu persegi selepas membuat pemetaan dengan Raja Shah Kobat, Pesuruhjaya Tanah dan Galian Negeri Selangor (Ahmad Kamal Ariffin Mohd Rus, 2015). Pada 1 Februari 1974, Perjanjian Penyerahan Kuala Lumpur telah ditandatangani antara Yang di-Pertuan Agong, Tuanku Abdul Halim Mu'adzam Shah dengan Sultan Selangor, Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah yang disaksikan oleh Perdana Menteri, Tun Abdul Razak dan Dato' Harun Idris ("A birth of a metropolis", 1974).

6.2 Dasar Terhadap Pentadbiran Kerajaan Tempatan

Sistem kerajaan tempatan yang diperkenalkan oleh British ditadbir oleh pihak berkuasa tempatan telah bertahan sehingga ke hari ini. Selepas Tanah Melayu mencapai kemerdekaan, kerajaan persekutuan telah melakukan perubahan dasar terhadap pentadbiran kerajaan tempatan dengan mengubah sistem pemilihan Ahli Lembaga Majlis dalam pengurusan tertinggi sesebuah PBT. Perubahan dasar kerajaan terhadap pentadbiran kerajaan tempatan disebabkan oleh persekitaran politik di kawasan bandar-bandar besar yang tidak memihak kepada parti komponen kerajaan. Hal ini kerana, realiti politik pada waktu tersebut menunjukkan wujudnya rasa ketidakfahaman antara parti pemerintah yang memegang kerajaan Persekutuan dan negeri dengan parti pembangkang yang menguasai pentadbiran kerajaan tempatan (Parlimen Malaysia, 1973).

Perkara ini agak rumit kerana Persekutuan Tanah Melayu pada ketika itu mempunyai sistem pilihan raya di tiga peringkat, iaitu peringkat persekutuan, negeri, dan kerajaan tempatan yang dikendalikan oleh Suruhanjaya Pilihan Raya (SPR). Parti Perikatan yang terdiri daripada gabungan UMNO, MCA dan MIC telah membentuk kerajaan persekutuan dan memenangi kebanyakan negeri selepas Pilihan Raya Umum (PRU) 1955, namun di peringkat kerajaan tempatan, parti-parti pembangkang seperti Parti Barisan Sosialis, Parti Rakyat Progresif, Parti Buruh, dan lain-lain telah memenangi pilihan raya dan menjadi perwakilan dalam Ahli Lembaga PBT seperti yang berlaku pada Majlis Perbandaran Georgetown dan Majlis Perbandaran Kota Melaka (Parlimen Malaysia, 1973).

Di Lembah Klang, pentadbiran Majlis Perbandaran Kuala Lumpur (MPKL) merupakan antara salah satu PBT yang masih dikuasai oleh Parti Perikatan sejak tahun 1952. Menyedari akan persekitaran politik tersebut, kerajaan persekutuan telah mengambil tindakan dengan memansuhkan pelaksanaan pilihan raya kerajaan tempatan dari tahun 1959 hingga 1961 atas alasan untuk menambah baik sistem pilihan raya dengan meneliti semula pelaksanaan The Local Election Ordinance 1950. Tujuan penambahbaikan ini dibuat adalah untuk menyeragamkan semua undang-undang pilihan raya kerajaan tempatan di seluruh persekutuan serta perkara yang berkaitan dengannya. Undang-undang pilihan raya kerajaan tempatan sedia ada dilihat terpisah-pisah dan ia memberi satu beban yang berat kepada SPR untuk mengkoordinasi setiap pilihan raya kerajaan tempatan dan perkara tersebut telah menelan belanja yang banyak terutamanya dalam menguruskan pendaftaran pengundi (Dewan Ra'ayat, 1960). Sungguhpun penggubalan Akta 473 Akta Pilihan Raya Kerajaan Tempatan 1960 telah dilaksanakan, namun sistem pilihan raya kerajaan tempatan ini tetap dimansuhkan oleh kerajaan. Antara alasan yang diberikan adalah kerajaan persekutuan ketika itu adalah ancaman konfrontasi Indonesia terhadap Malaysia. Tunku Abdul Rahman pernah menyatakan pada 1 Mac 1965 dalam Parlimen;

"As soon as peace and quietness has returned, we would make haste with all proper preparations for local council elections, because we realize that these elections may generate heat and passion, and advantage will be taken by evil forces to make the fullest use of the situation ... The very moment peace is declared I can assure this House that the elections will be held." (Parlimen Malaysia, 1973, Hlm. 2782-2783).

Berdasarkan kenyataan Tunku ini, beliau memberi maksud pemansuhan ini dilakukan adalah kerana kekhuatirannya akan ada unsur-unsur subversif komunis yang cuba dibawa masuk sewaktu pilihan raya kerajaan tempatan sedang berjalan pada tempoh tersebut. Sungguhpun begitu, alasan sebegitu masih tidak menunjukkan signifikan yang tepat kerana kerajaan persekutuan telah mengetahui realiti pola pengundian pilihan raya kerajaan tempatan ini sejak awal tidak memihak kepada mereka kecuali Majlis Perbandaran Kuala Lumpur. Maka satu usaha telah diambil supaya pengaruh parti pemerintah kekal relevan di kawasan bandar. Salah satu usaha adalah pada 18 November 1963, satu Suruhanjaya Diraja bagi penyiasatan kerajaan tempatan di Malaysia Barat telah ditubuhkan dan laporan penuh telah dikeluarkan pada Disember 1968 yang lebih dikenali sebagai 'Laporan Athi Nahappan.' Dalam laporan tersebut mengeluarkan dapatan mengenai pilihan raya kerajaan tempatan. Hasilnya adalah pemilihan perwakilan Ahli Majlis wajar dijalankan melalui proses pilihan raya kerana pentadbiran kerajaan tempatan mempunyai sedikit kuasa autonomi berasingan dalam urusan berkaitan pentadbiran, kewangan dan pengurusan harta (Laporan Athi Nahappan, 1963).

Sungguhpun hasil laporan tersebut dikeluarkan, namun kerajaan persekutuan kekal dengan pendiriannya untuk tidak melaksanakan sistem pilihan raya kerajaan tempatan dalam memilih perwakilan dalam Ahli Lembaga Majlis di dalam pentadbiran PBT. Tindakan tersebut menimbulkan rasa tidak puas hati pihak pembangkang dan mereka telah menggesa kerajaan persekutuan supaya menunaikan janji untuk mengadakan semula pilihan raya kerajaan tempatan dalam Parlimen sejak pemansuhan sementara pada tahun 1965 (Parlimen Malaysia, 1975). Pihak pembangkang khususnya Lim Kit Siang menyifatkan bahawa kerajaan telah memutuskan untuk mematikan secara terus sistem pilihan raya kerajaan tempatan ini sejak awal lagi kerana keputusan yang dibuat adalah berdasarkan pertimbangan politik kerana parti pemerintah gagal mendapat sokongan majoriti sepanjang dalam pilihan raya kerajaan tempatan (Parlimen Malaysia, 1973). Sungguhpun begitu, rang undang-undang ini telah diluluskan dan apabila Akta 171 dan Akta 172 diwartakan pada awal tahun 1976, ia menjadi simbolik kepada penamatan secara menyeluruh sistem pilihan raya kerajaan tempatan yang berkuat-kuasa di seluruh negeri dalam persekutuan.

6.3 Dasar Pembaharuan Perundangan Perancangan Bandar

Pembaharuan perundangan perancangan bandar yang bermula pada tahun 1961 merupakan satu langkah dasar pembaharuan perundangan untuk meminda atau mewujudkan satu akta baharu yang lebih seragam. Antara akta yang terlibat di dalam proses pembaharuan ini adalah undang-undang yang berkaitan dengan perancangan bandar dan wilayah dan undang-undang majlis bandaran. Justeru, usaha pertama dilakukan bermula pada 12 Julai 1966 dengan membuat penyediaan draf pertama Ordinan Perancangan Bandar dan Desa 1966 yang merujuk semula Enakmen Perancangan Bandar 1923 sebagai rujukan untuk semakan semula (Lee Lik Meng, 1991).

Hasil daripada penelitian terhadap Enakmen 1923, draf tersebut telah mengemukakan cadangan untuk mengembalikan semula kuasa pentadbiran pusat perancang bandar yang berasingan daripada kerajaan tempatan di bawah Jawatankuasa Perancang Bandar dan menubuhkan Badan Perancang Bandar Negeri di setiap negeri supaya dasar perancangan bandar pusat dapat dikawal pembangunannya (Lee Lik Meng, 1991). Namun, terdapat beberapa masalah dikesan yang melibatkan struktur politik antara pentadbiran kerajaan tempatan dengan kerajaan negeri. Bidang kuasa dalam kerajaan tempatan pada ketika itu adalah mempunyai hak dalam menentukan atau meluluskan penggunaan tanah dan lokasi kawasan pembangunan dibawahnya, manakala Pihak Berkuasa Negeri pula menyediakan perkhidmatan perancang bandar profesional kepada PBT dan tidak boleh memaksa PBT menerima plan rancangan pembangunan yang disediakan oleh negeri (Laporan Athi Nahappan, 1963).

Kemudian, Majlis Negara bagi Kerajaan Tempatan pada 18 November 1963 telah menubuhkan satu Suruhanjaya Diraja bagi Penyiasatan Kerajaan Tempatan di Malaysia Barat (Laporan Athi Nahappan, 1963). Kabinet telah menetapkan pada 2 September 1964 bahawa Suruhanjaya ini dipengerusikan oleh Yang Berhormat Dato' Abdul Rahman Yacub yang merangkap Timbalan Menteri Keadilan, Pembangunan Negara dan Luar Bandar kemudian ditukar kepada Yang Berhormat Senator Athi Nahappan, beserta tujuh orang ahli, iaitu;

- I. Yang Berhormat Dr. Awang bin Hassan
- II. Yang Berhormat Encik D.S. Ramanathan
- III. Yang Berhormat Senator Chan Keong Hon
- IV. Yang Berhormat Encik Tan Peng Khoon
- V. Encik Lim Cheng Poh
- VI. Tuan Haji Ismail bin Panjang Aris
- VII. Setiausaha kepada Pesuruhjaya Kerajaan Tempatan.

Hasil laporan Suruhanjaya Diraja Bagi Penyiasatan Kerajaan Tempatan di Malaysia Barat mengeluarkan dakwaan bahawa terdapat kelemahan pada sistem perancangan bandar di bawah Enakmen Lembaga Bandaran dimana perundangan sedia ada tidak memenuhi dasar pembangunan di Malaysia Barat, khususnya di pantai barat Semenanjung Malaysia. Oleh itu, kelemahan tersebut telah membuka ruang kepada kerajaan untuk meminda sebarang peruntukan yang berkaitan dengan kerajaan tempatan secara menyeluruh.

Selepas berlakunya peristiwa 13 Mei 1969, MAGERAN yang mengambil alih pemerintahan negara telah mengarahkan pembentukan satu jawatankuasa mengenai perundangan bangunan atau perancangan seragam ditubuhkan untuk melaksanakan salah satu tugas, iaitu menyediakan draf Akta Perancangan Bandar dan Desa menjelang pertengahan 1970 dengan meluluskan Draf Ordinan Darurat (Kuasa-Kuasa Perlu) No.46 (Lee Lik Meng, 1991). Jawatankuasa tersebut telah mengadakan mesyuarat sebanyak 25 kali bagi menyelidiki Draf 1966 dan mengesahkan bahawa perincian prosedur

penyediaan pelan pembangunan yang dibawa dalam draf tersebut sudah tidak relevan. Maka, jawatankuasa tersebut mengambil keputusan untuk merujuk undang-undang British, iaitu United Kingdom Town Planning Act 1968 sebagai panduan untuk mengubah suai akta kerajaan tempatan dan akta perancangan bandar dan desa yang baharu (Lake Tee Khaw, 2002).

Pada tahun 1972, draf pertama Akta Perancangan Negara (Disemak) 1972 telah disiapkan melalui pemeriksaan jabatan, jawatankuasa kementerian, dan Pejabat Peguam Negara. Di dalam draf tersebut telah memperincikan tentang dua perkara besar, iaitu kuasa perancangan bandar dan jenis pelan. Dalam kuasa perancangan bandar, jawatankuasa telah merangka tingkat kuasa autoriti perancangan bandar yang baharu. Di peringkat persekutuan, Majlis Perancang Kebangsaan memiliki kuasa autoriti tertinggi dimana ia dipengerusikan oleh seorang Menteri Kabinet yang dibantu oleh Pesuruhjaya Perancangan Bandar sebagai Setiausaha Eksekutif di peringkat kementerian. Pada peringkat pihak berkuasa perancang negeri akan dipengerusikan oleh Menteri Besar / Ketua Menteri dan dibantu oleh Pegawai Perancang Negeri sebagai Setiausaha Eksekutif (Lake Tee Khaw, 2002).

Di peringkat kerajaan tempatan, kerajaan telah mengurangkan kuasa kerajaan tempatan dalam merancang pelan fizikal dan memansuhkan sistem pilihan raya kerajaan tempatan yang memilih Ahli Lembaga Majlis PBT. Tindakan ini membawa beberapa perubahan yang ketara dalam struktur pentadbiran kerajaan tempatan dan berkemungkinan kuasanya akan diperkecilkan. Draft 1972 ini telah dibahaskan di persidangan Parlimen pada bulan Julai dan September 1973, dan antara perkara yang dibangkitkan adalah berkaitan usul untuk menstruktur pentadbiran PBT dengan memansuhkan secara menyeluruh sistem pilihan raya kerajaan tempatan dan kuasa lantikan Ahli Lembaga Majlis diberikan kepada kerajaan negeri. Tujuan pemansuhan secara menyeluruh dibuat adalah bagi calon yang layak melakukan tugas dengan amanah dan tidak mengulangi sebelumnya dimana ahli-ahli yang dipilih melalui pilihan raya PBT yang tidak melakukan tugas hakiki mereka (Parlimen Malaysia, 1973).

Fasa akhir bagi penggubalan Akta 171 & 172 telah dibacakan dibahaskan pada 18 Disember 1975 (Parlimen Malaysia, 1975). Bagi Rang Undang-Undang Kerajaan Tempatan 1975, antara pembaharuan yang telah ditambah adalah;

- I. Akta 171 ini akan diguna pakai oleh Dewan Bandaraya Kuala Lumpur (DBKL) walaupun telah memiliki undang-undang sendiri, iaitu Akta 190 Ibu Kota Persekutuan 1960,
- II. Penstrukturan PBT dengan hanya dua jenis Majlis Penguasa Tempatan, iaitu Majlis Perbandaran (*Municipal Council*) dan Majlis Daerah (*District Council*),
- III. Kuasa untuk membuat undang-undang bagi mengawal dan melesen kegiatan-kegiatan yang mendatangkan keuntungan seperti berbagai-bagai perniagaan dan perusahaan yang dijalankan di dalam kawasan sesebuah Penguasa Tempatan itu,
- IV. Kegunaan dan kelas-kelas harta benda,
- V. Kuasa meminjam wang bagi maksud pembangunan dalam kawasan masing-masing tertakluk kepada kelulusan pihak Penguasa Negeri dan sebarang undang-undang lain yang bertulis.

Dalam Rang Undang-Undang ini, peruntukan-peruntukan berkaitan dengan perancangan bandar akan termaktub dalam akta yang berasingan, iaitu Akta 172. Seperti yang dimaklumkan sebelumnya, dalam Rang Undang-Undang Perancangan Bandar dan Desa dibuat untuk menyeragamkan peruntukan kuasa perancangan bandar yang sebelum ini semua Lembaga Bandaran, Majlis Bandaran, Majlis Daerah dan Majlis Perbandaran dalam semua negeri di Malaysia Barat telah memakai peruntukan-peruntukan yang ada dalam Enakmen Lembaga Bandaran dan Ordinan Perbandaran (Parlimen Malaysia, 1975).

Maka, satu peruntukan undang-undang yang menyeluruh perlu diwujudkan bagi menyeragamkan semua Jabatan Perancang Bandar Persekutuan, Negeri dan PBT menggunakan peruntukan undang-undang yang sama bagi memenuhi pembangunan negara yang semakin pesat. Dalam RUU ini, antara pembaharuan yang dicadangkan adalah;

- I. Kuasa-kuasa perancangan terletak ke atas sesebuah penguasa tempatan itu sendiri di kawasannya mengikut pembangunan yang dirancang di peringkat nasional,
- II. Jawatankuasa Perancangan Negeri bertanggungjawab mengawasi dan meluluskan pelan-pelan struktur, dan menyelaraskan rancangan-rancangan yang diantara penguasa-penguasa tempatan dalam sesebuah negeri dan juga dengan perancangan negara,
- III. Memeruntukkan dua jenis pelan perancangan, iaitu Pelan Struktur dan Pelan Tempatan,
- IV. Pembayaran pemajuan yang dikenakan ke atas tuan tanah yang memajukan tanahnya daripada kegunaan asal,
- V. Penguasa perancangan tempatan boleh mengisytiharkan sesuatu kawasan dibawahnya sebagai kawasan pembangunan dan boleh melaksanakannya mengikut cara dengan menggunakan agensi atau usaha sama dengan firma-firma swasta mahupun menubuhkan badan berkanun sendiri.

Apabila usul dan perbahasan telah diluluskan oleh Parlimen, kedua-dua rang undang-undang ini telah dihantar ke Yang di-Pertuan Agong untuk Persetujuan Diraja pada 18 Mac 1976 dan pada 25 Mac 1976, Akta 171 dan 172 ini telah diwartakan secara rasmi dan berkuat kuasa serta merta. Dengan adanya pembaharuan yang dicadangkan ini, perancangan bandar di setiap kawasan tadbir PBT dapat dilaksanakan dengan baik, khususnya di Lembah Klang terdapat bandar-bandar besar seperti Kuala Lumpur dan Petaling Jaya yang berkembang dengan begitu pesat dari segenap sudut memerlukan satu dasar dan undang-undang perancangan bandar yang komprehensif. Kesimpulannya, dasar pembaharuan perundangan perancangan bandar melalui penggubalan Akta 171 dan Akta 172 memperlihatkan usaha-usaha murni kerajaan dalam memperkenalkan satu dasar perancangan bandar yang lebih baik.

7.0 KESIMPULAN

Kajian ini mendapati perkembangan perancangan bandar di Lembah Klang khususnya Kuala Lumpur dan Petaling Jaya dipengaruhi oleh dasar untuk memenuhi tuntutan ekonomi kerajaan kolonial pada waktu itu. Hasil tinjauan awal mendapati kewujudan pentadbiran British di NNMB menubuhkan badan Sanitary Board hanya untuk memenuhi keperluan ekonomi penjajah. Lanjutan daripada kelemahan pengurusan Yap Ah Loy, isu-isu perbandaran seperti kebersihan, susunan bangunan, bekalan air timbul ekoran ketiadaan satu perancangan bandar yang jelas. Jadi, penubuhan Sanitary Board secara langsung menjadi permulaan kepada pentadbiran British dalam melaksanakan sistem kerajaan tempatan di seluruh Tanah Melayu. Bagi melengkapkan kelancaran pentadbiran kerajaan tempatan, Town Planning Enactment 1923 telah digubal oleh pentadbiran NNMB hasil daripada gerak kerja Charles Reade dalam meneliti keperluan perancangan bandar yang sistematik. Pada tahun 1929, Colonial Development Act 1929 telah digubal yang berfungsi sebagai panduan dalam merancang pembangunan bandar bagi pihak kolonial.

Selepas kemerdekaan, kerajaan persekutuan telah membuat pembaharuan terhadap sistem perancangan bandar yang ditinggalkan oleh British bagi memenuhi tuntutan pembangunan semasa. Oleh sebab perancangan bandar termasuk dalam Senarai Bersama, kerajaan Persekutuan telah menubuhkan Majlis Negara Bagi Kerajaan Tempatan (MNKT) pada tahun 1963 bagi menghubungkan perancangan dasar di peringkat Persekutuan dapat dihubungkan melalui majlis ini.

Seterusnya, dalam perkembangan perubahan dasar perancangan bandar selepas kemerdekaan terdapat tiga perubahan, iaitu pembangunan berasaskan wilayah, pentadbiran kerajaan tempatan dan pembaharuan perundangan perancangan bandar. Dasar pembangunan berasaskan wilayah yang membawa kepada pemisahan Kuala Lumpur merupakan sebuah dasar untuk mengekalkan status bandar Kuala Lumpur sebagai bandar pentadbiran sejak zaman kolonial British dan kepentingan ekonominya. Perkara tersebut dapat dilihat pada usaha Persekutuan hendak memasukkan Petaling Jaya tetapi dilarang oleh Dato' Harun Idris, Menteri Besar Selangor pada ketika itu.

Perubahan dasar terhadap pentadbiran kerajaan tempatan pula memperlihatkan faktor persekitaran politik bandar yang tidak memihak kepada parti pemerintah menjadi sebab utama kerajaan memansuhkan sistem pilihan raya kerajaan tempatan. Hasrat kerajaan dalam memansuhkan sistem pilihan raya tercapai dengan tertubuhnya Akta Kerajaan Tempatan 1976. Sungguhpun sistem tersebut dimansuhkan, pengaruh politik dalam pentadbiran kerajaan tempatan masih wujud kerana perubahan yang dilakukan telah menyerahkan kuasa pelantikan Ahli Lembaga Majlis kepada kerajaan negeri. Selain itu, pembaharuan perundangan Perancangan Bandar dilakukan untuk menyeragamkan undang-undang perancangan sedia ada dan memenuhi kehendak dasar pembangunan bandar kerajaan pada ketika itu.

Kesimpulan menyeluruh kajian ini adalah perancangan bandar di Lembah Klang khususnya di Kuala Lumpur dan Petaling Jaya berkembang dalam memenuhi tuntutan pembangunan ekonomi sama ada sewaktu pentadbiran kolonial British mahupun selepas kemerdekaan. Perkara tersebut dapat dilihat pada dasar-dasar yang dilaksanakan oleh kerajaan dalam memenuhi keperluan pembangunan semasa dengan mengubah struktur pentadbiran kerajaan tempatan dan memperbaharui perundangan perancangan bandar.

Kajian ini dapat mengisi kelompangan dalam penulisan sejarah perancangan bandar di Malaysia, khususnya dari segi pengaruh kolonial terhadap perkembangan perancangan bandar. Penelitian terhadap aspek ini masih kurang mendapat perhatian berbanding kajian yang menumpukan sejarah dan perkembangan bandar, fungsi pihak berkuasa tempatan (PBT), serta pembangunan ekonomi dan sosial masyarakat bandar. Walaupun penulisan sedia ada telah membincangkan sejarah pembandaran dan PBT, penelitian terhadap perancangan bandar yang dilaksanakan sebelum itu penting untuk memahami perkembangannya serta pengaruhnya terhadap landskap perancangan bandar di Malaysia pada masa kini.

Dokumentasi sejarah perancangan bandar yang lebih terperinci juga dapat memberikan nilai tambah kepada penggubal dasar dalam memahami dan menilai peranan perancangan bandar terhadap pembangunan ekonomi dan sosial. Namun, kajian lanjutan perlu melangkaui penelitian terhadap kepentingan ekonomi pihak kolonial mahupun kerajaan semasa. Sebaliknya, perhatian juga perlu diberikan kepada kesan dasar dan perancangan bandar terhadap kehidupan penduduk asal, khususnya dari segi ekonomi dan sosial. Pendekatan ini penting bagi membolehkan perancangan bandar di Malaysia difahami bukan sahaja berdasarkan kepentingan pihak yang merancang dan mentadbir bandar, tetapi juga berdasarkan kesannya terhadap masyarakat yang mengalaminya.

PENGHARGAAN

Artikel ini merupakan sebahagian daripada projek disertasi ijazah sarjana sastera (sejarah Malaysia) 2023. Penulis merakamkan setinggi-tinggi penghargaan kepada penyelia disertasi dan para pensyarah di Pusat Kajian Sejarah, Politik dan Hal Ehwal Antarabangsa (SPHEA), Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM) atas bimbingan serta sumbangan ilmiah sepanjang pengajian dan penyelidikan ini dijalankan. Penghargaan turut ditujukan kepada ahli keluarga, sahabat dan rakan-rakan sekerja di IRIS Institute atas sokongan dan perkongsian pemikiran. Penulis juga mengucapkan terima kasih kepada kakitangan Arkib Negara Malaysia, Perpustakaan Tun Sri Lanang, Perpustakaan Alam dan Tamadun Melayu (PATMA) dan Pusat Sumber SPHEA di UKM, atas bantuan dalam mendapatkan bahan rujukan bagi penyelidikan ini. Segala sumbangan amat bermakna dalam menjalankan penyelidikan yang menjadi asas penulisan artikel ini.

RUJUKAN

- A birth of a metropolis. (1974, February 2). *The Straits Times*.
<https://news.google.com/newspapers?id=Y90qAAAAIABAJ&sjid=fX0FAAAAIBAJ&pg=1417,3052818&dq=kuala+lumpur+federal+territory&hl=en>
- Abdul Samad Hadi. (2010). Urbanisasi di Malaysia: Mengaitkan kepelbagaian proses ke bentuk perbandaran. *Malaysian Journal of Environmental Management*, 11(2), 21–31.
- Ahmad Kamal Ariffin Mohd Rus et al. (2015). Pembentukan Wilayah Persekutuan 1974: Isu penyerahan Kuala Lumpur kepada kerajaan pusat. In M. Samsudin (Ed.), *Sejarah & budaya di Alam Melayu*. Penerbit Universiti Pendidikan Sultan Idris.
- Ahmad Kamal Ariffin Mohd Rus et al. (2021). Pilihan raya di Persekutuan Tanah Melayu, 1948–1959 dan pengenalan first past the post. *Akademika*, 91(3), 63–77.
- Ahmad Kamal Ariffin Mohd Rus. (1996). Pengasasan kerajaan tempatan di Semenanjung Malaysia dengan rujukan kepada Sanitary Board Kuala Lumpur. *SEJARAH: Journal of the Department of History*, 4(4), 109–122.
- Ahmad Kamal Ariffin Mohd Rus. (2001). 'Sanitary Board' Kuala Lumpur: Peranan dan pentadbiran 1890–1914. Persatuan Sejarah Malaysia.
- Ahmad Kamal Ariffin Mohd Rus. (2005). Pengalaman perbandaran di Kuala Lumpur, 1890–1914: Perspektif kisah sampah dan debu. *Jurnal Jabatan Sejarah, Universiti Malaya*, (13), 101–119.
<https://doi.org/10.22452/sejarah.vol13no13.5>
- Bhraruddin Che' Pa. (2003). *Keanggotaan dalam badan perundangan mengikut perspektif Islam: Satu kajian terhadap pengamalannya di Malaysia* [Disertasi tidak diterbitkan]. Universiti Malaya.
- Bibri, S. E., & Krogstie, J. (2017). Smart sustainable cities of the future: An extensive interdisciplinary literature review. *Sustainable Cities and Society*, 31, 183–212.
- Bristow, M. R. (2000). Early town planning in British Southeast Asia: 1910–1939. *Planning Perspectives*, 15(2), 139–160.
- Concannon, T. A. L. (1956). Town planning Malaya. *The Journal of the Federation of Malaya Society of Architects*, 1, 1–8.

- Dewan Ra'ayat. (1960, April 26). *Parliamentary debates: The Local Elections Bill*.
- Dewan Ra'ayat. (1960, April 27). *Parliamentary debates: The Local Government Election Bill*.
- Dewan Rakyat. (1960, September 12). *Parliamentary debates: The Federal Capital Bill*.
- Federation of Malaya Constitutional Commission. (1957). *Report of the Federation of Malaya Constitutional Commission 1957*. Her Majesty's Stationery Office. (C.O. No. 330)
- Gullick, J. M. (2000). *A history of Kuala Lumpur 1895–1939*. Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society.
- IMP beaten at the polls: UMNO and MCA wins. (1952, February 17). *The Straits Times*.
<https://eresources.nlb.gov.sg/newspapers/digitised/page/straitstimes19520217-1.1.1>
- Kamalruddin Shamsudin. (2015). *Charles Reade: Town planning British Malaya 1921–1929*. Misas Advertising Sdn. Bhd.
- Kerajaan Malaysia. (n.d.). *Perlembagaan Persekutuan: Jadual Kesembilan [Perkara 74, 77], Senarai Perundangan III—Senarai Bersama*.
- Khoo Kay Kim. (1996). *Kuala Lumpur: The formative years*. Berita Publishing Sdn. Bhd.
- Lake Tee Khaw. (2002). Who is the ultimate planning authority in Malaysia? Reviewing the powers and the role of the Appeal Board. *Journal of Malaysian and Comparative Law*, 22, 283–304.
- Laporan Athi Nahappan. (Chairman). (1968). *Report of the Royal Commission of Enquiry to Investigate into the Workings of Local Authorities in West Malaysia*. Jabatan Chetak Kerajaan.
- Lee Lik Meng. (1991). Town planning law in Malaysia: Politics, rights and jealousies. *Habitat International*, 15(4), 105–114.
- Mohamad Aiman Fadhlin Mohd Ali, & Mohd Shazwan Mokhtar. (2023). Dasar pembangunan kolonial dan pengaruhnya terhadap urbanisasi di Negeri-Negeri Melayu Bersekutu, 1914–1940. *Jurnal Wacana Sarjana*, 7(3), 1–13.
- Mohd Hasry Nor Mohd. (n.d.). *Town planning development in Malaysia*. Sutori.
<https://www.sutori.com/en/story/town-planning-development-in-malaysia--k8eequYvTW8ZkTSjxUrWFXHf>
- Moo Hooi Ping & Joseph M. Fernando. (2018). The role of the Public Works Department in development and administration of waterworks in Kuala Lumpur, 1900–1941. *Jurnal Sejarah*, 27(1), 26–42.
- Muhammad Irfan Izhar & Zubaidah V. P Hamzah. (2023). Dasar Kerajaan Terhadap Pembangunan Ekonomi Orang Melayu di Kuala Lumpur 1957-1974. *International Journal of Interdisciplinary and Strategic Studies (IJISTRA)*, 4(7), 458-466. <https://doi.org/10.47548/ijistra.2023.75>.
- Muhammad Khaider Bustami. (2018). *Stesen keretapi Kuala Lumpur: Sejarah dan kesan terhadap pembangunan sosioekonomi Kuala Lumpur (1886–1911)*. Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Nor Malina Malek. (2015). Kepentingan tadbir urus yang baik dalam perancangan dan pengurusan pembangunan bandar. In *Proceeding International Seminar Good Governance in the Policy Implementation Process and Public Communication* (Vol. 1, No. 1).

- Nur Ain binti Abd Muin. (2018). *Sejarah pengurusan sampah di Kuala Lumpur 1974–2004* [Disertasi, Universiti Malaya].
- Parlimen Malaysia. (1972, December 8). *Penyata rasmi Dewan Rakyat: Rang Undang-Undang (Perancangan) Bandaraya Kuala Lumpur*.
- Parlimen Malaysia. (1973, July 23). *Penyata rasmi Dewan Rakyat: Rang Undang-Undang Kerajaan Tempatan (Peruntukan-Peruntukan Sementara)*.
- Parlimen Malaysia. (1975, December 18). *Penyata rasmi Dewan Rakyat: Rang Undang-Undang Perancangan Bandar dan Desa*.
- Raja Mohd Affandi. (1977). *Perbandaran dan orang Melayu*. Utusan Melayu.
- Tuan Waheda Tuan Chik, & Khairi Ariffin. (2020). Pembangunan bandar Teluk Anson ketika pentadbiran kolonial British, 1874–1975. *International Journal of Heritage, Art and Multimedia*, 3(9), 25–37.
- Zainuddin Baco, & Bilcher Bala. (2021). Sejarah pembangunan bandaraya Kota Kinabalu, 1881–1962. *Jurnal Borneo Arkhailogia (Heritage, Archaeology and History)*, 6(1), 1–22.